

- Г.Т. Завіновська // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип.: у 3 т. – Т. 2. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 185–191.
5. Кабанов В. Внедрение сбалансированной системы показателей в систему мотивации персонала промышленной организации / В. Кабанов // Управление персоналом. – 2008. – № 3(181). – С. 49–51.
  6. Кочнев А.Ф. Разработка сбалансированной системы показателей: шаг за шагом (Часть 1) / А.Ф. Кочнев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iteam.ru/publications/strategy/section_27/article_3958/.
  7. Лучанинов С. Матричный метод измерения результативности как инструмент мотивации персонала / С. Лучанинов // Менеджер по персоналу. – 2008. – № 5. – С. 38–45.
  8. Нагайчук В.В. Застосування інтерактивних технологій навчання для викладання у вищих медичних навчальних закладах / В.В. Нагайчук // Вісник Вінницького національного медичного університету. – 2013. – № 2. – Т. 17. – С. 456–459.
  9. Проценко С. Опыт внедрения системы сбалансированных показателей / С. Проценко, К. Зажигина // Менеджер по персоналу. – 2010. – №1(2). – С. 52–61.
  10. Трачук Ж. Разработка системы стимулирования / Ж. Трачук // Менеджер по персоналу. – 2008. – № 3. – С. 18–25.
  11. Швец И.Б. Новые подходы в управлении персоналом / И.Б. Швец, С.В. Позднякова // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие : сб. науч. трудов. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2006. – Т. 3. – С. 67–74.

УДК 336.648

Ковальчук Н.О.

*кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів*

Буковинського державного фінансово-економічного університету

Паскар М.О.

студентка

Буковинського державного фінансово-економічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИК ОЦІНКИ РІВНЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню методик оцінки рівня кредитоспроможності, що використовуються у вітчизняній практиці. Проаналізовано рівень кредитоспроможності на прикладі фінансово-господарської діяльності будівельного підприємства. На основі проведеного аналізу визначено переваги та недоліки існуючих методик оцінки рівня кредитоспроможності підприємств. Висвітлено основні проблеми оцінки рівня кредитоспроможності підприємств у сучасних умовах господарювання. Запропоновано напрями удосконалення визначення кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб.

Ключові слова: позикові ресурси, кредитоспроможність, система показників В. Бівера, дискримінантний аналіз, метод коефіцієнтів.

Ковальчук Н.О., Паскар М.О. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена исследованию методик оценки уровня кредитоспособности, используемых в отечественной практике. Проанализирован уровень кредитоспособности на примере финансово-хозяйственной деятельности строительного предприятия. На основе проведенного анализа определены преимущества и недостатки существующих методик оценки уровня кредитоспособности предприятий. Освещены основные проблемы оценки уровня кредитоспособности предприятий в современных условиях хозяйствования. Предложены направления совершенствования определения кредитоспособности заемщиков – юридических лиц.

Ключевые слова: заемные ресурсы, кредитоспособность, система показателей В. Бивера, дискриминантный анализ, метод коэффициентов.

Kovalchuk N.O., Paskar M.O. IMPROVED VALUATION TECHNIQUES CREDITWORTHINESS OF DOMESTIC COMPANIES

The article investigates methods of credit scoring used in domestic practice. The level of creditworthiness for example financial and economic activity of construction enterprises. Based on the analysis the advantages and disadvantages of existing methodologies to assess the creditworthiness of companies. The basic problem of assessing creditworthiness of businesses in the current economic conditions. Directions improvements determining the creditworthiness of borrowers – legal persons.

Keywords: loanable resources, creditworthiness, scorecard V. Bivera, discriminant analysis, method coefficients.

Постановка проблеми. Стан розвитку економіки України в сучасних умовах господарювання залежить від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання у необхідних кредитних ресурсах.

Кризові явища в економіці та банківській системі країни спричинили погіршення платоспроможності суб'єктів господарської діяльності, що негативно вплинуло на погашення ними кредитів та призвело до зростання проблемної заборгованості. Все це зумовлює формування об'єктивного механізму

оцінки фінансового стану підприємств, а саме аналізу рівня їх кредитоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику щодо визначення кредитоспроможності підприємств розглядають та уточнюють низка науковців. Зокрема, А. Соколова, у статті якої розглядаються різні підходи до визначення сутності та основних елементів кредитоспроможності позичальників [1, с. 332]; О. Вовчак, яка досліджувала модернізацію оцінки кредитоспроможності позичальників банків на основі використання системи внутрішніх кредит-

них рейтингів [2, с. 11]; А. Гідулян, який досліджував актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників на основі рейтингових систем [3, с. 50]; О. Терещенко, який досліджував нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників на основі рейтингових систем та дискримінантного аналізу [4, с. 26]. Разом з тим існує необхідність у визначенні проблемних моментів в оцінці рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств з метою удосконалення існуючих методик.

Постановка завдання. На сьогоднішній день не можна однозначно стверджувати, що проблема оцінки кредитоспроможності вітчизняних підприємств достатньо досліджена, оскільки і досі в теорії і практиці немає єдиного підходу до визначення системи показників, які комплексно характеризували б кредитоспроможність підприємств.

З огляду на це, стаття присвячена визначенню переваг та недоліків методик оцінки кредитоспроможності підприємств (на прикладі ТДВ «ШБУ № 60») та розробленню напрямів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови господарювання, а саме нестабільність економіки, високий рівень фінансових ризиків, прострочення погашення зобов'язань вітчизняними підприємствами ставлять підвищені вимоги до об'єктивності оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання. Адже аналіз рівня кредитоспроможності є одним із способів мінімізації фінансових ризиків.

Існують різні способи оцінки кредитоспроможності. Кожен із них взаємно доповнює один одного. Найчастіше в науковій літературі виділяють такі методи оцінки кредитоспроможності: метод оцінки кредитоспроможності позичальника на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів; метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу грошових потоків; метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу ділового ризику; прогностичні методи оцінки кредитоспроможності (зокрема, модель Бівера), комплексні моделі оцінки кредитоспроможності, дискримінантні факторні моделі, кредитний скоринг.

На законодавчому рівні в Україні Постановою Правління НБУ затверджено «Положення про порядок формування та використання банками Укра-

Таблиця 1
Характеристика окремих методик оцінки кредитоспроможності вітчизняних підприємств

Назва методики	Сутність оцінки
Методика НБУ	Розрахунок інтегрального показника, формула якого залежить від розміру підприємства та галузі функціонування. Встановлення категорії якості кредиту на основі класу та стану обслуговування боргу
Методика Бівера	Віднесення підприємства до категорій (стійке підприємство, за рік до банкрутства, за 5 років до банкрутства) за результатами оцінки відповідних коефіцієнтів
Методика фінансових коефіцієнтів	Визначення кількості балів та віднесення підприємства до 5 класів кредитоспроможності (А, Б, В, Г, Д). Кількість балів визначається залежно від значень фінансових коефіцієнтів та їх вагомості
Методика аналізу фінансового стану та результатів діяльності підприємства	Аналіз показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності

їни резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», на основі якого комерційні банки формують свої внутрішньо-банківські положення. Норми даного нормативно-правового акту є обов'язковими і мінімально необхідними для оцінки ризиків при аналізі кредитоспроможності комерційними банками.

На прикладі фінансово-господарської діяльності ТДВ «Шляхово-будівельне управління № 60» (ТДВ «ШБУ № 60») визначимо рівень кредитоспроможності даного підприємства за різними методиками (табл. 1) та порівняємо отримані результати (табл. 2).

Отже, до основних методик оцінки рівня кредитоспроможності належать методика НБУ [7], Бівера, комплексного фінансового аналізу, аналіз основних груп показників фінансового стану підприємства.

Отже, таблиця 2 наглядно відображає одну із головних проблем при оцінці рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств – різні результати оцінки за відповідними методиками аналізу, що впливає на формування точного та об'єктивного висновку про

Таблиця 2

Оцінка рівня кредитоспроможності ТДВ «ШБУ № 60» у 2014 році

Назва методики	Розрахунок індикаторів	Рівень кредитоспроможності
Методика НБУ	$Z = 0,02 * K_1 + 1,7 * K_3 + 0,01 * K_6 + 0,3 * K_7 + 0,4 * K_7 + 2,9 * K_8 - 0,1$ Функція для будівельних підприємств	Значення $Z=0,929$. Позичальника слід віднести до 7 класу
Методика Бівера	Коефіцієнт Бівера = -0,185	Підприємству загрожує банкрутство через рік (рентабельність активів, коефіцієнт Бівера), через 5 років (коефіцієнт фінансового лівериджу), стійке (коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань оборотними активами, коефіцієнт покриття активів власними оборотними коштами)
	Рентабельність активів = -1,7%	
	Коефіцієнт фінансового левериджу = 0,766	
	Коефіцієнт покриття активів власними оборотними коштами = 0,495	
Методика фінансових коефіцієнтів	Коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань оборотними активами = 2,701	Загальна кількість балів 435 балів. Клас А – найвищий рівень кредитоспроможності
	Попередня оцінка позичальника – 31 бал; показники платоспроможності – 150 балів; показники фінансової стійкості – 52 бали; показники надійності – 202 бали.	
Оцінка фінансового стану та результатів діяльності підприємства	Низьке значення абсолютної ліквідності, достатній рівень проміжної та загальної ліквідності	Достатній рівень кредитоспроможності за рівнем ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності. Сумнівність щодо можливості одержання кредиту як результат збиткової діяльності
	Частка власного капіталу більше 50% – достатній рівень фінансової стійкості	
	Позитивна зміна показників ділової активності – прирост оборотності активів та капіталу порівняно з попереднім періодом	
	Збиткова діяльність – від'ємні показники рентабельності	

реальну можливість підприємства одержати і погасити позику.

Проаналізувавши рівень кредитоспроможності конкретного підприємства, на нашу думку, можна виділити такі переваги і недоліки вищезазначених методик.

Основні позитивні сторони оцінки кредитоспроможності за методикою НБУ – це:

- встановлений перелік економічних показників для кожного виду економічної діяльності;
- враховується галузева специфіка суб'єктів господарювання.

Основним і досить значним недоліком є відсутність характеристики кожного з 9 класів позичальників – юридичних осіб, проблематичність визначення категорії якості кредиту в умовах відсутності інформації про терміни прострочення погашення зобов'язань за минулими позиками підприємства-позичальника.

Наприклад, ТДВ «Шляхово-будівельне управління № 60» належить до 7 класу боржників – юридичних осіб, але це не надасть банку достатньої кількості інформації про фінансовий стан підприємства, про його попередню кредитну історію, про його платоспроможність.

Крім того, методика Національного банку дає не звертає увагу на конкурентне середовище. Аналіз конкурентного середовища існування позичальника дозволить визначити інтенсивність конкуренції та її вплив на фінансово-господарський стан підприємства та його кредитоспроможність.

У вітчизняній практиці також проводиться оцінка кредитоспроможності позичальників на основі однофакторного дискримінантного аналізу, зокрема системи показників В. Бівера.

Американський економіст В. Бівер в основу своїх досліджень поклав 30 найчастіше використовуваних у фінансовому аналізі показників. За ознакою однорідності вони були згруповані в шість груп. З кожної групи Бівер вибрав по одному найтипівішому показнику, які й склали його систему прогнозування.

Основною проблемою однофакторного аналізу (зокрема, системи показників Бівера) є те, що значення окремих показників може свідчити про позитивний розвиток підприємства, а інших – про незадовільний. Крім того, у системі показників Бівера не встановлено чітко межі показників, що зумовлює проблему вибору категорії підприємства (стійке, за 5 років до банкрутства, за 1 рік до банкрутства) у тому разі, коли значення показника є середнім між двома суміжними категоріями.

Тому для здійснення більш об'єктивного прогнозування банкрутства користуються багатофакторними моделями.

Багатофакторна дискримінантна функція являє собою функцію суми добутків показників (змінних) дискримінантної функції на їх коефіцієнти (ваги) в такій дискримінантній функції. Величина окремих ваг характеризує різний вплив окремих показників (змінних) на загальний фінансовий стан підприємства.

Але в Україні вони застосовуються дуже рідко, що пов'язано з такими труднощами:

1) неможливістю розробки власних, галузевих дискримінантних функцій через відсутність фахівців достатньої кваліфікації;

2) відсутністю достатніх коштів для закупівлі та адаптації західних методик до вітчизняних умов господарювання;

3) недостатнім рівнем об'єктивності показників, які відображаються підприємствами у фінансовій звітності (проблематика подвійної бухгалтерії);

4) часова невідповідність, яка передбачає застосування моделі у тому часі, в якому вона розроблена;

5) невідповідність об'єкта оцінювання, що означає, що оцінка вірогідності банкрутства може проводитися лише для підприємства, які відповідають вибірці;

6) невідповідність методики визначення параметрів моделі, яка потребує точного дотримання методичних прийомів оцінки показників, що були розроблені автором моделі.

Характерною ознакою для вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності залишається уніфікований підхід до визначення коефіцієнтів та встановлення їх значень, не враховуючи термін надання кредиту.

Варто відзначити, що недоліками коефіцієнтного методу є переоцінка ролі кількісних чинників і недооцінка міжособистісних відносин, висока чутливість до викривлення та недостовірності вихідних даних (зокрема фінансової звітності, що найбільш характерно саме для українських підприємств-позичальників), порівняна громіздкість [5].

Проблемним залишається використання якісних характеристик позичальника при здійсненні оцінки його діяльності, які не мають кількісного вираження (ділова репутація клієнта, характеристика бізнесу, стан фінансової звітності тощо). Виникають труднощі при отриманні єдиної оцінки кредитоспроможності позичальника з об'єднанням цифрових і нецифрових даних.

Варто зазначити, що питанням аналізу зовнішнього середовища не приділяється відповідна увага.

Важливою причиною появи проблемних кредитів (залежно від специфіки позичальників та від намірів конкретного банку-кредитора) є недостатність вичерпної кредитної інформації, яка суттєво впливає на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації [5].

Таким чином, у практиці здійснення аналізу кредитоспроможності позичальників існує необхідність удосконалення оцінки даного процесу. Спираючись на дослідження мають бути враховані такі напрями вдосконалення механізму оцінки кредитоспроможності позичальників:

- використання підходу оцінки кредитоспроможності, який би враховував термін надання кредиту. У разі надання короткострокового кредиту важливе значення мають показники ліквідності та фінансової стійкості, за довгострокового кредитування – ефективності виробництва, прибутковості та рентабельності;

- вдосконалення інформаційного поля – забезпечення банківських аналітиків достатнім обсягом якісної інформації про позичальника, яка б відповідала критеріям повноти, достовірності, актуальності, об'єктивності та надавала б можливість визначити кредитоспроможність підприємства;

- впровадження методик оцінки кредитоспроможності позичальників, заснованих не тільки на аналізі фінансового стану безпосереднього позичальника, а і на оцінці інших, зовнішніх факторів, які оточують підприємство та впливають на реалізацію його діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного можна зробити такі висновки. Кожна із існуючих методик оцінки кредитоспроможності має переваги та недоліки, які необхідно враховувати при діагностиці можливості одержання кредиту підприємствами-позичальниками. Однією із головних проблем оцінки кредитоспроможності є неоднакові

результати такого аналізу за різними методиками, що унеможливило б формування комплексного та об'єктивного висновку.

Перспективним напрямом удосконалення аналізу кредитоспроможності суб'єктів господарювання є розроблення та подальше вдосконалення єдиної комплексної системи оцінки, яка б поєднувала кількісні та якісні індикатори, враховувала рівень ділового ризику підприємств та терміни надання кредиту. Вітчизняна практика має підготувати підґрунтя для вдосконалення механізму обміну інформацією про кредитоспроможність для забезпечення точності її оцінки, об'єктивності та неупередженості кредитних рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соколова А. До питання про визначення сутності та критеріальних елементів кредитоспроможності позичальників [Текст] / А. Соколова, О. Золотарьова // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 5. – С. 14-20.
2. Вовчак О. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків [Текст] / О. Вовчак, Н. Меда // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 12. – С. 11-15.
3. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України [Текст] / А. Гідулян // Вісник НБУ. – 2012. – № 1 – С. 50-53.
4. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб [Текст] / О. Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 26-30.
5. Дутченко О.О. Напрямки вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку [Текст] / О.О. Дутченко // Вісник Сумського національного аграрного університету, серія «Економіка та менеджмент». Випуск 5/1(39). – 2010. – С. 113-120.
6. Кузьменко Д. Теоретичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальника: аналіз проблемних питань [Текст] / Д. Кузьменко // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 11-12. – С. 35-40.
7. Постанова про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями : Постанова НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс] / Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 499. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки, № 4/2013 79 від 30.11.2012. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> – 22.04.2013.